

МОНОСЕМАНТИ У СУЧАСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМУ РОЗМОВНОМУ МОВЛЕННІ

Марина Вотінцева
(Дніпропетровськ, Україна)

У статті висвітлюються моносеманти в сучасному англійському розмовному мовленні: в інтерв'ю, у назвах фільмів.

Ключові слова: моносемант, чинник, моносемія, окказіоналізм, відтінок, багатозначність.

В статье рассматриваются моносеманты в современной английской разговорной речи: в интервью, названиях фильмов.

Ключевые слова: моносемант, фактор, моносемия, окказионализм, оттенок, многозначность.

The article deals with monosemantic words in conversational speech of contemporary English: in interviews, film titles.

Key-words: monosemantic word, factor, monosemantics, occasionalism, shade, polysemantics.

Постановка проблеми. Дослідження, які проводяться останнім часом, стосовно опису окремих груп слів, а також лексики окремих стилів, порушують лише окремі аспекти моносемії, але не порушують її лінгвістичну сутність. Наскільки нам відомо, комплексне вивчення моносемантів стосовно їх функціонування у мові та мовленні ще не було проведене. Залишаються нез'ясованими ступінь поширення явища моносемії, фактори, які сприяють моносемії слова. Не вивчені лінгвістичні особливості моносемантичного слова. Не вирішено ряд питань, таких, як ступінь сталості моносемії, характер семантики у сфері номінації, найбільш характерні для однозначного слова, а також потенції його семантичного розвитку. Не виявлена залежність моносемії від категоріальної приналежності, типовість моносемії для різних частин мови, не визначені семантичні особливості однозначних слів. На наш погляд, окремої уваги заслуговує вивчення англійських слів-моносемантів як особливої групи лексики, їх лексикографічного висвітлення та функціонування у сучасному англійському мовленні.

Актуальність статті обумовлена необхідністю в дослідженнях лексикографічної інтерпретації моносемії, нестачею висвітлення даної теми у теоретичній літературі та існуючих практичних посібниках.

Наукові дослідження в області семантики Н.Н.Амосової, Ю.Д.Апресяна, Т.І.Арбекової, Л.Блумфільда, В.В.Виноградова, В.Р.Гака, А.А.Гардінера, Е.Л.Гінзбург, П.С.Кузнецова, М.В.Лебедева, А.І.Смирницького, І.А.Стерніна, А.А.Уфимцевої, Д.Н.Шмельова та інших вчених стали теоретико-методологічною основою статті.

Мета статті полягає в комплексному описанні функціонування однозначних слів у сучасному англійському розмовному мовленні.

Об'єктом дослідження є моносеманти як особлива група лексики. Моносемантами називаються слова, які мають одне значення (від грец. monos - один + semantikos – що означає), таким чином поняття однозначності тотожне моносемії. У підрахунках С.М.Муране, який не враховував однозначні слова-терміни, стилістично марковані слова, обласні слова, іншомовні слова, похідні слова, що супроводжуються відсильними визначеннями, зона моносемії вельми незначна, щось близько 1-1,5 % по відношенню до

загального числа слів у Великому і Малому академічних словниках [1]. Оскільки з обмеженнями С.М. Муране можна сперечатися, то зона моносемії може стати декілька ширше. У будь-якому випадку одно- і двозначні слова складають важливий комунікативний інгредієнт лексичної системи мови. Відмітимо, що однозначні іменники, по С.М. Муране, розподіляються тематично таким чином: 1) люди, 2) тварини, 3) рослини, 4) частини тіла людини і тварин, 5) одяг, 6) побутові речі, 7) знаряддя, 8) будови, 9) транспортні засоби, 10) музичні інструменти, 11) мінерали, 12) водойми, 13) рельєф. Це, звичайно, наочно-тематичні групи слів. Важливо, що найчисленніші з них, виявлені С. М. Муране, серед моносемантичних слів - це назви тварин і рослин.

Однозначний характер простого слова визначається рядом чинників, які по самостійності дії можна розділити на дві групи:

1. Чинники, що сприяють однозначності слова в комплексі з іншими лінгвістичними характеристиками, такими як:

а) частотність; з наших спостережень ми можемо зробити висновок, що чим менше показник частотності, тим більша кількість моносемантов зустрічається серед цих слів.

б) стилістична маркованість;

в) неповноцінність морфологічних форм і обмеженість синтаксичної і семантичної сполучуваності.

2. Чинники, що сприяють однозначності слова та діють самостійно, супроводжуються або не супроводжуються чинниками першої групи. До них відносяться: а) особливий характер значення, який виявляється по-різному в різних частинах мови: у синтаксичному характері номінації іменника і дієслова, включенням в семантику комплексу конкретизуючих ознак у дієслова і аналітичному характері номінації прикметника. Взаємодія екстралінгвістичних і лінгвістичних чинників позначається в сферах номінації, а також широті додатку ознаки; б) наявність в семантиці слів оцінного компоненту, який входить в ядро значення.

Аналізуючи моносемантичні слова С.М.Муране приходять до висновку: «Відтінки значення є такою семантичною величиною, яка служить показником процесу переходу моносемантичних слів в слова протилежного семантичного підрозділу, – багатозначні» [1].

У зв'язку з цим виділяється *стійка і нестійка моносемія*. Нестійка моносемія – схильність до розвитку відтінків: назви людей, частин тіла, приміщень, явищ природи. При строго синхронному підході відтінків не може розвиватися. Він або є, або його немає. Наявність відтінку не переводить моносемантичне слово в «протилежний семантичний підрозділ» – багатозначні слова. Слова з двома, трьома і чотирма семантичними позиціями по простоті і ясності своєї семантики тяжіють до полюса моносемії. «Полісемія як характерне явище, як особливий семантичний комплекс починається від слів з декількома десятками семантичних позицій і кінчається словами з числом семантичних позицій не менше восьми» [1].

Однозначні слова можуть бути різноманітні за морфологічною віднесеністю: іменник (*twig* [3, с.1594]), прикметник (*venal* [3, с.1635]), дієслово (*eschew* [3, с.495]), прислівник (*wherever* [3, с.1676]) і т. д.; слова з непохідною (*wapiti* [3, с.1655]) і похідною основою (*darken* [3, с.370]), складні слова (*halfpenny* [3, с.670], *fireplace* [3, с.555]). Термін, в ідеалі, прагне однозначності і більшість термінів є однозначною: медичні – *thrombosis*, *psychopath*; літературознавчі – *alliteration*, *metaphor*; лінгвістичні – *participle*, *noun* та ін. Однозначні слова входять до різноманітних тематичних груп - назв рослин, представників тваринного світу: *bluebell*, *cactus*, *chamomile*, *dinosaur*, *ostrich* та ін.; назви людей за родом діяльності, спеціальності: *geologist*, *chanteuse*, *bodyguard* та ін.

Досліджуваний нами фактичний матеріал показав, що до однозначних слів, перш за все, відносяться імена власні, можливості семантичного варіювання у яких обмежені особливим, гранично-конкретним характером значень. Вони служать назвами унікальних,

одиночних предметів. Багатозначність для них можлива тільки в процесі втрати якостей імені власного, на шляху переходу в іменники називні (апелятиви). Однозначні також, як правило, неологізми – слова, що виникли недавно і ще не отримали широке розповсюдження (*terrorist*).

Поява нових слів, очевидно, мотивована соціолінгвістично. З новими побутовими реаліями пов'язано значне поповнення загальноповживаної побутової лексики такими одиницями, як:

- а) слова, що позначають предмети побуту: *chat room, blazer* та ін.;
- б) слова-назви поширених ліків: «*Prozac*» - *заспокоюючий засіб, Viagra, aspirin* та ін.;
- в) слова, що позначають назви програмного забезпечення: *Windows, Excel* та ін.;
- г) слова, що позначають розваги: *Manga, mah-jong* та ін.

Входження в англійську літературну мову безлічі слів, які раніше зустрічалися лише в розмовній мові, пояснюється могутнім процесом демократизації літературної мови; в результаті цього процесу не тільки збагачується лексико-семантичний склад мови взагалі, але і відбувається безперервне оновлення стилістичних ресурсів. Наприклад, з'являються: а) слова-назви людини за професією або якою-небудь ознакою: *receptionist, programmer* і т.д.; б) в літературну мову постійно входять з буденної розмовної мови слова з достатньо розмовним експресивним забарвленням: *blog, blooper*.

Крім перерахованих вище, позбавлені багатозначності і слова з вузьким, конкретно-наочним значенням. Позначаючи предмети специфічні, вони, природно, є словами, що рідко вживаються, і це сприяє збереженню їх однозначності (*bibliophile, blender, bluestocking* та ін.). Наприклад: «*Bluestocking – n. a well-educated woman who is more interested in ideas and studying than in traditionally feminine things*» [3, с. 150].

Особливе місце серед однозначних слів належить термінологічній лексиці (медична термінологія – *appendicitis, bronchitis, gastritis*; зоологічна – *amphibian, mammal*; геологічна – *manganese, silica, uranium*; машинобудівна – *plug, hoist, driving gear* та ін.).

Аналіз розмовного мовлення орієнтується на настанови діяльнісної парадигми, для представників якої мова є одним із найважливіших інструментів людської діяльності, і обрана проблематика відповідає загальному зверненню сучасного мовознавства до різнобічного вивчення комунікативної парадигми мови, до аналізу взаємодії мовних і позамовних чинників з огляду на антропоцентричну спрямованість сучасних лінгвістичних студій, про що свідчать роботи А.Д. Белової, В. І. Карабана, І. П. Сусова, І.С. Шевченко.

Вивчення особливостей формування та функціонування висловлень займає значне місце в роботах багатьох дослідників англійського розмовного мовлення. Інтерактивний характер діалогічної мовленнєвої взаємодії зумовлює зосередження уваги мовознавців на дослідженні засобів її оптимізації.

У процесі мовлення виникають мовленнєві інновації, які позначають терміном «оказіоналізм», котрий вперше був застосований Н.І. Фельдманом.

Головна риса okazіональних значень – їх приналежність мовленню. «Мовлення в такому випадку можна інтерпретувати як конкретну реалізацію синтагматичних відношень» [2, с.161]. У зв'язку з цим okazіональні значення становлять собою результат вільного комбінування, вони – завжди складні похідні одиниці. Звідси тісний зв'язок цих слів з контекстом, з якого вони немовби «виростають».

Ми проаналізували інтерв'ю, назви фільмів, серіальних епізодів для вивчення процесу функціонування моносемантичних слів у сучасному англійському мовленні. Щодо інтерв'ю, то нами були розглянуті наступні записи: інтерв'ю з професором соціології Джорджем Рітцером «*The McDonaldisation of Society*», інтерв'ю з Анжеліною Джолі, присвячене її візиту до Іраку стосовно долі депортованих біженців, політичне шоу з Джоном Соупелом й Тоні Бенном, а також бесіда Джона Харвуда з президентом Бараком Абамою, інтерв'ю з Томом Крузом «*I'm passionate about life*», політичне ток-шоу «*What's*

Holding the Dems Back?». З вище зазначених записів усних розмов ми навели наступні приклади тяжіння однозначних слів до полісемії:

«Shadow Defence Secretary Dr. Liam Fox attacked the government over its treatment of military forces, criticizing changes to forces benefits as a "*stealth tax*"».

«Is it because you think more spending would be *pork* rather than stimulus?»

«Clare Short is often seen with a misty-eyed *romanticism*...»

«...a man who's massively *mortgaged* the future by overspending».

«He inherited a *golden economic* legacy from the Conservatives and a stable economy»

«the emphasis on democracy almost as being defined by the use of electoral *mechanics*».

«the *squeaky* clean image»

«...gonna turn them into *finger paint*».

«the *McDonaldised* society as a system of "iron cages"», «non-*McDonaldised* cultures»

«In the 1940s there was a big flap in France over what can be called a *Coca Colonisation*»

«...the recent *firestorm* he caused when he commented on Brooke Shield's use of therapy and drugs to cure her postpartum depression»

«...big energy prices, Iraq, the *porous borders*, among other big problems»

«The *battlefield* also contains issues like gay marriage, euthanasia, unfettered abortion, legalized narcotics, and on and on»

«We have to *sweep today's possibility under tomorrow's rug* until we can't anymore»

«They are *knee-deep* in the Jack Abramoff scandal»

Оказіоналізми: *singing-wise*, he's quite good, but *acting-wise* he's lousy;
potful, *bath tubful*, *taxiful* of people.

Назви художніх фільмів та епізодів з серіалів:

Silent Venom – «Безмовна отрута»

Magnum Force – «Вбивча сила»

Good Shepherd – «Хибна спокуса»

Riding the Bullet – «Взяти на приціл»

Наявність однозначних слів у розмовах, що стосуються політики та економіки, залишається характерною рисою такого типу мовлення. Нами були знайдені наступні приклади: *treacherous*, *cronies*, *reinstated*, *gangsterism*, *infrastructure*, *extrapolated*, *combat*, *civilian*, *trauma* та деякі інші. Це свідчить про те, що тема розмови та ступінь її офіційності, науковості, або більш розслаблений та неофіційний характер значно впливають на лексичний склад та семантику слів.

Висновки. Треба зазначити, що більшість моносемантів, використаних в сучасному розмовному мовленні, набувають авторського значення й стають багатозначними. В статистичних показниках це виражається у співвідношенні – 73% від загальної кількості нарахованих слів-моносемантів тяжіють до здобуття оказіонального значення в умовах даного контексту та мовленнєвої ситуації, як результат вільного комбінування лексичних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Муране С.Н. Однозначные слова, их основные разряды и семантические свойства. / С.Н. Муране // Слово как предмет изучения. – Л.: Лениздат, 1977. – 86 с.
2. Попко Л.П. Неологизация в языке как трансляция культурно-лингвистической национальной ментальности: (Монография). – ГАРККиИ, 2007. – 360с.
3. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. / Chief Editor: Sally Wehmeier – 7-th edition. – Oxford University press, 2006. – 1715 с.